

۱۴۷۵۲۷۳

قواعد حقوقی حاکم بر معاملات در بورس‌های کالایی

دکتر سید محمد قاسمی شهیدی

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی

سرشناسه	شهیدی، سیدمرتضی، ۱۳۶۳ -
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	قواعد حقوقی حاکم بر معاملات در بورس‌های
مشخصات نشر	کالایی / سیدمرتضی شهیدی
مشخصات ظاهری	تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵
فروست	۲۵۶ ص.
شابک	نشر میزان: ۱۰۴۳.
	978-964-511-842-4
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یا اشت	کتابنامه.
موضوع	بورس کالا -- قوانین و مقررات -- ایران
در صوع	Commodity exchanges -- Law and legislation -- Iran
موضوع	معاملات -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Transactions -- Law and legislation -- Iran
موضوع	بورس کالا -- قوانین و مقررات
موضوع	Commodity exchanges -- Law and legislation
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۵ ش/۹۲۰ KMH
رده‌بندی دیویی	۳۳۷/۵۵۸
شماره کتابشناسی ملی	۲۸۸

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیک و...) بدون اخذ مجوز
از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن ذیل اطلاع دهید.

۱۰۴۳

نشر میزان

قواعد حقوقی حاکم بر معاملات در بورس‌های کالا

دکتر سید مرتضی شهیدی

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شمار: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۸۴۲-۴

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکيسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فرخ‌رازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمتیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۹	بخش اول - مفاهیم بنیادین و ضوابط حاکم بر انعقاد معامله
۲۱	فصل اول: مبانی تشکیل بورس های کالایی
۲۱	مبحث اول: بازارها و ابزارهای مالی
۲۲	گفتار اول: بازارها
۲۳	بند اول: بازارها واقعی
۲۴	بند دوم: بازارهای مالی
۳۰	گفتار دوم: ابزارهای مالی
۳۶	مبحث دوم: بورس های کالایی و معاملات کالایی
۳۶	گفتار اول: بورس کالا
۴۲	بند اول: ماهیت و ساختار بورس کالایی
۴۷	بند دوم: بازارهای بورس های کالایی
۵۰	گفتار دوم: معاملات کالایی
۶۰	مبحث سوم: اهداف و مزایای بورس های کالایی
۶۱	گفتار اول: مدیریت و کنترل نوسانات قیمت
۶۳	گفتار دوم: مدیریت ریسک
۶۵	گفتار سوم: کشف قیمت
۶۵	گفتار چهارم: سایر مزایا
۷۷	فصل دوم: ضوابط حاکم بر تشکیل معاملات
۷۸	مبحث اول: اوصاف معاملات کالایی در بورس
۷۹	گفتار اول: تشریفاتی بودن معاملات بورسی
۷۱	گفتار دوم: لزوم معاملات بورسی

- ۷۸..... گفتار سوم: تعلیکی بودن معاملات بورسی
- ۸۰..... گفتار چهارم: معلق یا منجز بودن معاملات بورسی
- ۸۲..... گفتار پنجم: ارشادی بودن معاملات بورسی
- ۸۳..... گفتار ششم: قطعیت معاملات بورسی
- ۸۵..... گفتار هفتم: رسمی و لازم الاجراء نبودن قراردادهای بورسی
- ۸۷..... مبحث دوم: انواع معاملات کالایی بورس
- ۸۷..... گفتار اول: قرارداد نقدی
- ۸۸..... گفتار دوم: قرارداد نسیه
- ۸۹..... گفتار سوم: قرارداد سلف
- ۹۵..... گفتار چهارم: قرارداد سلف موازی
- ۱۰۱..... مبحث سوم: ضابطه حاکم بر خود معامله
- ۱۰۱..... گفتار اول: انجام معامله در جلسه معاملاتی
- ۱۰۲..... بند اول: مفهوم جلسه معاملاتی
- ۱۰۳..... بند دوم: مبانی رسمیت جلسه معاملاتی
- ۱۰۴..... بند سوم: آثار رسمیت جلسه معاملاتی
- ۱۰۵..... گفتار دوم: انجام معامله به روش حراج
- ۱۰۶..... بند اول: مفهوم و ماهیت حراج
- ۱۱۱..... بند دوم: انواع حراج
- ۱۱۲..... گفتار سوم: تعیین رقابتی ثمن معامله
- ۱۱۳..... بند اول: مفهوم رقابت
- ۱۱۴..... بند دوم: مقدمات و شرایط رقابت
- ۱۱۵..... بند سوم: آثار و تبعات اصل رقابت
- ۱۱۷..... گفتار چهارم: نظارت بر معاملات
- ۱۱۹..... بند اول: مفهوم و مبانی نظارت
- ۱۲۲..... بند دوم: نقش ناظر در معاملات
- ۱۲۴..... مبحث چهارم: ضوابط حاکم بر اعلام اراده طرفین
- ۱۲۴..... گفتار اول: انجام معامله توسط نماینده
- ۱۲۶..... بند اول: مفهوم و مبانی نمایندگی در معاملات بورسی
- ۱۲۷..... بند دوم: ماهیت حقوقی فعالیت کارگزاری

گفتار دوم: ضوابط حاکم بر ثبت سفارش و عرضه کالا.....	۱۳۶
بند اول: ضوابط حاکم بر دریافت و اجرای سفارش.....	۱۳۷
بند دوم: اطلاعیه عرضه.....	۱۳۸
مبحث پنجم: فرایند انعقاد معامله.....	۱۴۰
گفتار اول: مراحل انجام معامله.....	۱۴۱
گفتار دوم: تسهیم به نسبت.....	۱۴۳
گفتار سوم: زمان قطعیت معامله.....	۱۴۴
مبحث ششم: ضوابط مربوط به عوضین معامله.....	۱۴۷
گفتار اول: ضوابط حاکم بر مورد معامله.....	۱۴۸
بند اول: مفهوم مورد معامله در بورس های کالایی.....	۱۵۰
بند دوم: انواع مورد معامله در بورس های کالایی.....	۱۵۵
گفتار دوم: ضوابط حاکم بر ثمن و قیمت معامله.....	۱۵۸
بند اول: مفاهیم و اصطلاحات.....	۱۵۹
بند دوم: انواع سدرش قیمت در بازار بورس های کالایی.....	۱۶۲
بند سوم: اصل محدودیت در گزین به مبلغ اعلامی مشتری.....	۱۶۴

بخش دوم - ضوابط حاکم بر اجرای معامله و شیوه های

جبران.....	۱۶۷
------------	-----

فصل اول: ضوابط حاکم بر اجراء و تسویه معامله.....	۱۷۱
مبحث اول: حقوق و تعهدات طرفین قرارداد.....	۱۷۲
گفتار اول: حقوق و تعهدات مشتریان.....	۱۷۳
بند اول: حقوق و تعهدات خریدار.....	۱۷۳
بند دوم: حقوق و تعهدات فروشنده.....	۱۷۵
الف) تحویل کالا.....	۱۷۶
ب) تلورانس تحویل.....	۱۷۷
گفتار دوم: حقوق و تعهدات کارگزاران.....	۱۹۱
بند اول: حقوق و تعهدات کارگزار فروشنده.....	۱۹۳
بند دوم: حقوق و تعهدات کارگزار خریدار.....	۱۹۵

۱۹۶.....	مبحث دوم: مکانیسم و روش های اجرا و تسویه قرارداد
۱۹۹.....	گفتار اول: تسویه نقدی
۲۰۰.....	گفتار دوم: تسویه اعتباری
۲۰۲.....	گفتار سوم: تسویه با تضمین
۲۰۲.....	مبحث سوم: اتاق پایاپای، تضامین اجراء و ضوابط آن
۲۰۴.....	گفتار اول: اتاق پایاپای و نقش آن در تسویه معاملات
۲۰۵.....	بند اول: ساختار اتاق پایاپای
۲۰۷.....	بند دوم: نقش اتاق پایاپای در معاملات
۲۱۰.....	گفتار دوم: تضامین اجراء و ضوابط آن
۲۱۰.....	بند اول: تضامین و وثایق مأخوذه
۲۱۲.....	بند دوم: سقف اعتباری
۲۱۲.....	بند سوم: بخش انبار
۲۱۵.....	فصل دوم: نقض قرارداد و شیوه های جبران
۲۱۸.....	مبحث اول: مفهوم و مصادیق نقض معاملات، بررسی
۲۱۹.....	مبحث دوم: شیوه های جبران نقض قرارداد، معاملات بورسی
۲۲۱.....	گفتار اول: شیوه جبران نقض کامل قرارداد
۲۲۵.....	گفتار دوم: شیوه جبران تأخیر در اجرای قرارداد
۲۲۵.....	بند اول: فسخ
۲۲۸.....	بند دوم: انفساخ
۲۲۹.....	بند سوم: پرداخت نقدی
۲۳۲.....	گفتار سوم: شیوه جبران اجرای ناقص قرارداد
۲۳۵.....	نتیجه گیری
۲۴۳.....	پیشنهادهای
۲۴۶.....	فهرست منابع و مآخذ

۱. اقبال سیاست‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر بازار مبتنی بر عرضه و تقاضا و اهتمام در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، توجه بیش از پیش بر بازار سرمایه و بالتبع رونق معاملات بورسی را به همراه داشته است. لیکن علی‌رغم دارا بودن جنبه «معاملاتی» اعمال صورت گرفته در این عرصه، به جنبه‌های حقوقی مسائل، در سطح عنایت چندانی نشده و ادبیات مباحث معاملاتی بازار سرمایه، بیش‌تر متأثر از نوشته‌های مالی - اقتصادی است تا حقوقی. بدین لحاظ ضرورت تحلیل و بررسی جنبه‌های حقوقی بازار سرمایه مخصوصاً در حوزه معاملات بر کسی پوشیده نمی‌ماند.

۲. دوری جامعه خبری از ادبیات بازارهای مالی بالاخص بازار سرمایه، با وجود تبعات منفی برای فعالان این بازارها، باعث عملکرد نهادهای نظارتی را نیز در پی داشته است. فعالان بازارهای مالی به دلایل جنس به حقوق و تعهدات خود، و نهادهای نظارتی به جهت پیروی از تحولات، تخلفات و جرائم این حوزه به جای پیشرو بودن در این زمینه و پیشگیری از وقوع آن، به وخامت رسیدن اوضاعی افزوده‌اند. تعبیر برخی نویسندگان مالی در این زمینه به نقل از اساتید دانشگاه اکسفورد قابل توجه است که «متأسفانه حقوقدانان نسبت به تحولات سریعی که در انتشار مشتملات روی می‌دهد، عقب هستند، لذا بیم آن می‌رود که بازارهای بین‌المللی سرمایه و در رأس آنها بورس‌ها تحت نظارت‌های دقیق قانونی قرار نگیرند و به تخلفات آنها بر اساس معیارهای حقوقی رسیدگی نشود که اگر چنین شود نه تنها اصول دموکراسی نقض خواهد شد بلکه نظام بین‌المللی همواره در معرض بحران‌های عظیم مالی قرار خواهد داشت»^۱. تعابیری که در عبارات برخی حقوقدانان اقتصادی داخلی نیز به کار رفته و تفاوت‌های مبنایی قواعد بورسی با عموماً فقهی و حقوقی در بازار سرمایه مورد گوشزد قرار

۱. به نقل از مسعود درخشان، مشتقات و مدیریت ریسک در بازارهای نفت، موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۳، ص ۶۳۹.

گرفته است.^۱ چنین ضرورتی نه تنها در خصوص ابزارهای مشتقه مالی بلکه در معاملات کالا نیز محسوس است به نحوی که در برخی موارد و در مقررات مربوطه، نهادهایی ابداع شده است که مسبوق به سابقه و مؤید به تأییدات حقوقدانان نبوده‌اند و حتی بعضی از اصطلاحات در معنایی غیر از معهود به کار رفته‌اند. بحران ناشی از افتراق در ادبیات و سیاست‌های مالی و حقوقی به حدی است که حتی می‌توان نقص در قوانین و مقررات موضوعه کشورها را به آن منسوب کرد و بالتبع بر ادعای کنگره آمریکا مبنی بر ضرورت جستن علت بروز بحران بازار مالی سال ۱۹۲۹ (معروف به پنج‌شنبه سیاه) در نقصان قوانین و مقررات بازار بورس و اوراق بهادار آن دوره صحه گذاشت. لازم به ذکر است که در قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴، اساساً همان مدیریت سازمان بورس و اوراق بهادار از میان متخصصان مالی و اقتصادی انتخاب می‌شوند (ماده ۵ قانون بازار اوراق بهادار) در حالی که در نهاد متناظر بازار سرمایه سوریه ای چون ایالات متحده آمریکا^۲ و فرانسه لزوماً یکی از اعضا بایستی از میان حقوقدانان انتخاب گردد؛ امری که حاکی از عنایت قانونگذار چنین کشورهایی به اهمیت حریت در چارچوب‌های حقوقی است.

۳. به نظر می‌رسد چنین نقصی ناشی از تفاوت در ادبیات دو قشر از جامعه علمی کشور است. مهندسين و مدیران مالی و حسابداران با نگاه، ادبیات و اهداف خود و حقوقدانان با نگاه و ادبیات خود با این بازارها کلاً و از ابزارهای مالی مورد مبادله در آن برخورد و تعامل دارند و تا زمانی که به ادبیات مشترک و تاهم در مقصود و روش نائل نیایند چنین ضعفی همچنان بر بازار مالی ما باقی خواهد ماند. تکاف مزبور زمانی پررنگ‌تر خودنمایی می‌کند که پی به این مطلب برده شود که در حیطه فروش عادی کالا در بورس، دو ادبیات حقوقی و ادبیات مالی کاملاً از هم متفاد بوده و بدون عنایت به هم پیش رفته‌اند؛ امری که عنایت به هشدار فوق‌الذکر را جدی‌تر می‌کند. در

۱. باقری، محمود، نقش حقوق شرکت‌ها و بازار بورس در موفقیت خصوصی‌سازی، تهران، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰، صص ۸۹-۹۰

۲. اشتیاق، وحید، نگاهی به نظم حقوقی بازار اوراق بهادار در ایالات متحده آمریکا، روزنامه دنیای اقتصاد، مورخ ۱۳۹۰/۵/۱۵

3. Thomas Lee Hazen, Securities Regulation in a nut shell, West, 10th edition, 2009, p 18

4. J. Michael Robinson, Comparative Survey of Securities Laws, Springer Science+Business Media Dordrecht, 1 st edition, 1980, p 116

این کتاب که به بررسی ابعاد حقوقی معاملات کالا در بورس پرداخته خواهد شد، چنین وضعی بیشتر نمایان می‌گردد.

تبیین مسأله:

۴. در بورس‌های کالایی دو نوع بازار معاملاتی وجود دارد که یکی به معاملات کالا و دیگری به معاملات اوراق بهادار مبتنی بر کالا اختصاص یافته است. تمرکز کتاب بر معاملات کالایی در بورس‌های کالایی به ویژه بورس کالای ایران بوده و اندک اشاره‌ای هم به معاملات اوراق بهادار مبتنی بر کالا صورت خواهد پذیرفت. در این بازار اشخاصی چون معامله‌گران، سفته‌بازان و آربیتراژها اقدام به معامله با اهداف و انگیزه‌های خاص خود می‌کنند که متمایز از اشخاص حقیقی مورد بحث طرفین معامله در قراردادهای مدنی هستند. علاوه بر این، تشکیل قراردادهای بورس کالا با شرایط، ضوابط و استانداردهای خاصی صورت می‌پذیرد که مقتضی بررسی نقش اراده طرفین معامله و میزان دخالت مرادهای نظارتی در کیفیت، صحت و اعتبار، و اجرای آن می‌باشد.

۵. تضمین تسویه قرارداد از طریق نهاد «اتاق پایاپای»، تحت نظارت بودن معاملات، شفافیت در قیمت‌ها، کنترل و ضمانت غیرعادی قیمت کالاها از طریق ابزارهای مالی و سازوکارهای پیش‌بینی شده در قوانین و مقررات، از دیگر مباحث قابل بررسی و تحلیل حقوقی است.

۶. روش‌های انجام معامله، انواع معامله، شرایط ورود و نامله در بورس، بازارهای متنوع اعم از بازارهای فیزیکی، مشتقه و فرعی و نیز محرک‌های معاملات از دیگر مباحثی است که در این کتاب دست به نگارش آن خواهیم برد.

۷. بدیهی است که در معاملات بورس‌های کالایی نیز رعایت قواعد عمومی قراردادهای و ضوابط شرعی اعتبار صحت معامله اصولاً ضرورت دارد. با این همه بررسی مقررات و دستورالعمل‌های انجام معاملات بورس‌های کالایی نشان می‌دهد که قانون‌گذار به لحاظ طبیعت خاص این دسته معاملات و به منظور جلوگیری از تقلب و سوء استفاده معامله‌گران در بورس و به منظور اعمال اصول حاکم بر بورس همانند اصل شفافیت، اصل اعتماد و حفظ اعتبار و سلامت بازار، اصل رقابت، اصل عدم تبعیض و لزوم دسترسی عادلانه به بازار سرمایه و اصل مخفی ماندن هویت طرفین

اصلی معامله، قواعد و ضوابط خاصی را در مورد این معاملات وضع نموده است که تا حدودی برخی از اصول و قواعد کلی حقوق قراردادهای همانند اصل آزادی قراردادی و اصل رضایی بودن عقود را محدود می‌نماید. در این پژوهش قواعد خاص معاملات کالا در بورس، شناسایی و تبیین و مبنا و فلسفه وجودی آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۸. گفتنی است در مقررات بورس‌های کالایی ضوابط خاصی در مورد تعیین قیمت و سازوکارهای حقوقی و اجرایی برای رسیدن به قیمت‌های عادلانه تعیین شده است. لیکن ضوابطی هم برای کنترل این قیمت‌ها و جلوگیری از نوسانات نامعقول آن که موجب اختلال در بازار شود، در نظر گرفته شده است و لذا در مورد قیمت پایه و قیمت مجاز معامله محدود شده. نوسانات تعریف می‌شود که آزادی اراده طرفین معامله در این راستا محدود خواهد شد. همچنین در خصوص «مورد معامله» و میزان عرضه و تقاضا ضوابط خاصی وضع شده است و در فرایند انجام معاملات، امکان تغییر حجم مورد معامله و تغییر قیمت‌ها، پیش‌بینی در بسیاری موارد منتفی می‌شود.

۹. از دیگر قواعد خاص معاملات کالا در بورس، تشریفاتی بودن این معاملات و لزوم انجام آن در جلسه رسمی و مبتنی بر تعیین نماد معاملاتی و از طریق سامانه معاملاتی بورس است که لازم است نوع تشریفات و ضمانت اجراهای آن از لحاظ حقوقی مورد بررسی قرار گیرد.

۱۰. قاعده دیگر رقابتی بودن معاملات و انجام آنها به یکی از روش‌های حراج است و در این راستا ضوابطی در مورد انعقاد معامله و اجرای سفارش‌ها مقرر گردیده است. اگر چه قاعده اصلی «اجرای سفارش بر اساس اولویت قیمت» و در صورت تساوی قیمت، بر اساس «اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی» است لیکن «امکان تعیین اولویت‌های دیگر» توسط هیات مدیره سازمان و به پیشنهاد هیات مدیره بورس وجود دارد.

۱۱. قاعده خاص دیگر این معاملات، تعیین تعهدات و وظایف طرفین معامله صرفاً در چارچوب شرایط مندرج در اطلاعیه عرضه و عدم امکان تغییر شرایط معامله پس از انتشار اطلاعیه عرضه است. تبیین این قاعده و ارزیابی آن بر اساس قواعد عمومی انعقاد عقد و آزادی اختیار طرفین در تعیین و تغییر مفاد و شرایط قرارداد، نیازمند

بررسی و تجزیه و تحلیل حقوقی است. قاعده خاص دیگر، عدم امکان حذف سفارش‌ها و غیرقابل تغییر بودن آنها و وجود محدودیت‌هایی در مورد آزادی عمل طرفین معامله در انعقاد قرارداد است در حالی که قاعده عمومی قراردادها امکان عدول طرفین تا قبل از انعقاد نهایی عقد است. قاعده خاص دیگر، امکان عدم تایید تمام یا مقداری از معاملات توسط مدیر عامل بورس است که باید مورد بررسی قرار گرفته و نقش مدیریت بورس در تایید و اعتبار بخشی این معاملات تبیین شود.

۱۲. بخشی دیگر از قواعد اختصاصی، ضوابط ناظر بر تسویه معاملات قطعی شده در بورس و اجرای تعهدات خریدار، فروشنده و کارگزاران آنهاست. در این راستا ضوابط مربوط به انواع تسویه و مهلت تسویه و قواعد خاصی در مورد تاخیر در انجام امور تسویه و ضمانت اجرای شیوه‌های جبران آن پیش بینی شده است که از جمله این قواعد خاص، انقضای معامله در صورت تاخیر بیش از هفت روز است که از لحاظ حقوقی باید مبنای آن مورد تحلیل قرار گیرد. در مورد زمان و مکان تحویل و ضمانت اجرای آن، معاملات بورس‌های کالایی، قواعد خاص خود را دارد که مقایسه و تطبیق آن با قواعد عام قراردادها در این باره، خالی از فایده نخواهد بود. همچنین، در معاملات بررسی در مورد عدم مطابقت کالای مرتبط و ضمانت اجرای خاصی پیش بینی شده است که باید در مقایسه با قواعد کلی بیم مورد بررسی قرار گیرد. قاعده خاص دیگر در معاملات بورس‌های کالایی لزوم سپرده و وجوه تضمین در اجرای قرارداد است که تبیین ماهیت و احکام آن از لحاظ حقوقی نیازمند بحث و بررسی است.

۱۳. در مجموع، کتاب با رویکردی تحلیلی، به بررسی ضوابط حاکم بر معاملات در بورس‌های کالایی می‌پردازد و بر ترسیم چارچوب حقوقی نظام‌مند، رای آن تلاش می‌کند و بر کنکاش مسائل بورس (بازار) کالا با اتکاء بر تحلیل‌های حقوقی مبتنی بر اندیشه‌ورزی، اهتمام خواهد داشت.

سوال اصلی کتاب:

۱۴. سوال اساسی مبنای این کتاب عبارت از این است که ضوابط اختصاصی معاملات کالا در بورس‌های کالایی ایران چیست و آیا با قواعد عمومی قراردادها منطبق است؟

سوالات فرعی کتاب:

۱۵. کتاب ضمن ترسیم و بیان چارچوب حقوقی حاکم بر معاملات کالایی در بورس و در مقام تهیه پاسخ به سوال اصلی فوق، به سوالات فرعی ذیل پاسخ خواهد داد:

۱. آیا در خصوص مقررات حاکم بر معاملات کالا در بورس، ادبیات حقوقی حاکم بوده و این گونه معاملات از چارچوب حقوقی استواری برخوردار است؟
 ۲. در صورت پاسخ مثبت بر حاکمیت ادبیات مالی بر مقررات معاملات بورسی، آیا چنین حکومتی خدشهای بر چارچوب و عملکرد حقوقی وارد کرده است؟
 ۳. آیا اراده در خصوص معاملات کالایی در بورس به مانند قواعد عمومی قرارداد از آزادی و حاکمیت لازم برخوردار است؟
 ۴. شیوه‌های جبران در صورت نقض قرارداد توسط متعاملین چیست؟ آیا منطبق بر قواعد عمومی قراردادهاست؟
 ۵. نقش کارگزاران در معاملات کالا و ماهیت حقوقی فعالیت کارگزاری در این گونه معاملات چیست؟ آیا از نظر حقوقی نقش کارگزاری در معاملات کالا و اوراق بهادار یکسان است؟
 ۶. بازار ثانویه معاملات کالا به ویژه در خصوص قراردادهای سلف - که در آن مطابق اجماع فقهای امامیه مبیع قبل از سررسید است - با فروش نیست، چه توجیهی دارد؟
 ۷. تحویل کالا توسط فروشنده در محدوده نوسان مجاز (تلورانس تحویل) بورس‌های کالایی منطبق با عموماًت قانونی به ویژه بیع است؟
 ۸. وضعیت اختیارات در خصوص معاملات کالا در بورس چیست؟
 ۹. نظام معاملاتی بورس‌های کالایی دارای چه تضمین‌هایی برای متعاملین در ایصال به مطلوبشان است؟ آیا چنین تضمین‌هایی کافی است؟
- فرضیه اصلی کتاب:

۱۶. معاملات در بازار فیزیکی بورس‌های کالایی از جمله بورس کالای ایران ضمن تبعیت از قواعد آمره حاکم بر معاملات به ویژه عقد بیع، به دلیل ارشادی بودن و دخالت مقامات نظارتی دارای چارچوب‌هایی مستقل از قواعد عمومی عقد بیع از جمله

در کیفیت اعلام اراده، انعقاد، تقابل ایجاب و قبول، معاوضه ثمن و مثنی و شیوه‌های جبران نقض است.

فروضیات فرعی کتاب:

۱۷. پاسخ‌های سوالات فرعی کتاب که اجزاء مکمل و مؤید فرضیه اصلی است به شرح ذیل می‌باشد:

۱. قریب به اتفاق مقررات حاکم بر معاملات در بورس از ادبیات مالی تبعیت کرده و از چارچوب استوار حقوقی خارج گشته است.

۲. حکومت ادبیات مالی بر مقررات معاملاتی بورس‌های کالایی نه تنها باعث ایجاد آثار در آن شده بلکه در مقام همسان‌سازی برخی تعابیر و ماهیات فقهی و حقوقی از جایگاه سلف با قراردادهای متعارف و معمول دنیا خلط مباحثی صورت گرفته و در بعضی موارد از اهداف اولیه تأسیس بورس به دور مانده است.

۳. اراده متعاملین اصلی قراردادها، بررسی که مشتریان کارگزاران هستند، دخالتی در تشریفات اجرایی قرارداد بورس نداشته و تمامی قراردادها توسط کارگزاران ایشان منعقد می‌گردد. اختیار تغیر مفاد قراردادها و نیز قدرت چانه‌زنی متعاملین بسیار محدود بوده و در صورت وجود هر گونه توافقی خارج از چارچوب مقررات، بورس اعتنایی به آن ندارد.

۴. در صورت نقض قرارداد توسط فروشنده در معاملات بورسی، علی‌رغم پذیرش نظریه طولی و ترتیبی الزام به تحویل و سپس فسخ در فوق موضوعه خریدار مختار در فسخ اولیه قراردادهاست.

۵. کارگزاران فعال در بورس‌های کالایی به مانند کارگزاران فعال بورس اوراق بهادار ماهیتاً اقدام به حق‌العمل‌کاری می‌نمایند.

۶. با وجود نظر مشهور فقهاء امامیه مبنی بر منع فروش مبیع سلف قبل از سررسید، تجویز بازار ثانویه و معاملات بعدی مبیع سلف دشوار است و بدین لحاظ نه تنها در خصوص سلف بلکه در خصوص کلیه ابزارهای تأمین مالی مبتنی بر تبدیل دارائی‌ها به اوراق بهادار، ضروری است از عقود مبتیایی فاصله گرفته و به مبانی فرایند مزبور جهت مصون ماندن از تحلیل‌های دور از ذهن روی آورد.